

JORDI SARSANEDAS

SESSIÓ EN MEMÒRIA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ FILOLÒGICA
BARCELONA, 2010

Jordi Sarsanedas

Sessió en memòria

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES, LII

Jordi Sarsanedas
Sessió en memòria

Sala Prat de la Riba
29 de març de 2007

BARCELONA
2010

Jordi Sarsanedas : sessió en memòria, Sala Prat de la Riba, 29 de març de 2007. —
(Semblances biogràfiques ; 52)
A la coberta: Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica
ISBN 9788492583881
I. Sarsanedas, Jordi, 1924-2006 II. Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica
III. Col·lecció: Semblances biogràfiques ; 52
1. Sarsanedas, Jordi, 1924-2006 — Biografia 2. Escriptors catalans — S. XX — Biografia
929Sarsanedas, Jordi

© dels autors dels textos
© Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: març de 2010
Tiratge: 400 exemplars

Text revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Imprès a ALTÉS arts gràfiques, SL

ISBN: 978-84-92583-88-1
Dipòsit Legal: B. 3420-2010

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Taula

Presentació, <i>per Francesc Vallverdú</i>	7
I. OBERTURA DE L'ACTE	
Salutació, <i>per Salvador Giner</i>	11
Jordi Sarsanedas, referent intel·lectual, <i>per Joan Manuel Tresserras</i>	13
Jordi Sarsanedas, membre de la Secció Filològica, <i>per Joan Martí i Castell</i>	15
II. PONÈNCIES	
<i>Composita solvantur</i> . La recerca poètica dins la narrativa de Jordi Sarsanedas, <i>per Francesco Ardolino</i>	21
La poesia de Jordi Sarsanedas: aspectes, <i>per Carles Miralles</i>	31
Memòria de Jordi Sarsanedas, <i>per Joaquim Molas</i>	39

Presentació

El dia 29 de març de 2007 tingué lloc a la seu de Barcelona de l'Institut d'Estudis Catalans una solemne i intensa sessió acadèmica en memòria de qui n'havia estat membre de relleu Jordi Sarsanedas, traspasat quatre mesos enrere. A desgrat de les característiques pròpies d'aquesta mena de sessions, les paraules de tots els qui hi intervingueren tenien un deix especial que només s'explica per la singularitat de la persona homenatjada, caracteritzada per una gran varietat d'interessos intel·lectuals i literaris i per una trajectòria cívica irreprotxable. Poques efusions hagiogràfiques trobareu, doncs, en aquest volum i sí bastants testimoniatges d'importants experiències compartides i de reconeixença sincera.

L'obertura de l'acte fou a càrrec de Salvador Giner, president de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Fundació Mercè Rodoreda, de la qual Sarsanedas era patró electiu. A continuació prengué la paraula Joan Manuel Tresserras, conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya. I, cloent la part institucional de l'acte, parlà Joan Martí i Castell, president de la Secció Filològica de l'IEC, a la qual pertanyia el difunt. Tots tres oradors destacaren els valors humanístics, acadèmics i ciutadans de l'homenatjat i fins i tot donaren detalls emotius de llur relació amb ell.

A continuació prengueren la paraula els ponents. En primer lloc, l'estudiós d'origen italià Francesco Ardolino, professor de la Universitat de Barcelona, que es referí a la narrativa de Sarsanedas. El ponent deixà clar, d'entrada, el seu propòsit:

M'agradaria, a partir d'unes anotacions inèdites, proposar unes perspectives noves a la lectura de l'obra d'un autor que ha estat estimat i lloat, però que, per raons diverses, no ha obtingut un reconeixement equànime per part de la crítica literària d'aquest país.

No és estrany, doncs, que després de la seva meticulosa, aprofundida i reivindicativa exposició acabés amb unes paraules contundents:

Consentiu-me una glossa al marge final. Només quan tothom hagi entès que no saber qui era Jordi Sarsanedas és sinònim d'incultura, aquest serà un país normal i descolonitzat.

Tot seguit intervingué el poeta i crític Carles Miralles, professor de la Universitat de Barcelona i membre de l'Institut d'Estudis Catalans, el qual parlà de Sarsanedas com a poeta. De fet, el ponent dedicà la seva atenció en particular a mostrar «la manera —alguns aspectes, alguns trets— com els seus darrers poemes s'anellen, tancant el cercle —la poesia, la vida—, amb els primers». En definitiva, una prova de continuïtat en la seva obra lírica que Miralles defensà brillantment i amb convicció.

Finalment, l'historiador de la literatura i crític literari Joaquim Molas, membre de l'Institut d'Estudis Catalans i membre de la Comissió Tècnica de la Fundació Mercè Rodoreda, relatà aspectes més personals, cosa que s'explica per la seva llarga relació d'amistat amb l'autor homenatjat. Molas resumí la seva valoració crítica de l'obra de Sarsanedas amb aquestes paraules:

Sens dubte, els contes, i amb els contes, els poemes i les novel·les, a meitat de camí de la realitat i el somni, de la imaginació i el detallisme mecànic del dia a dia, són hereus privilegiats dels nous espais oberts per les Avantguardes franceses, des d'Apollinaire a Breton, i des de Breton a Sartre. I, a la vegada, de la voluntat de construcció verbal del nostre Nou-cents, de Carner i Riba a Foix. D'aquesta concurrència de factors procedeix la seva alta temperatura lírica. I, al capdavant, la seva prodigiosa originalitat.

Heus aquí, sintèticament, en què consistí la memorable sessió acadèmica dedicada a Jordi Sarsanedas, els discursos de la qual ara posem a l'abast dels lectors. En qualsevol cas, com a curador d'aquest volum —encàrrec que he assumit com un gran honor—, em sentiria del tot satisfet no sols que aquests textos arribessin a un públic ampli, sinó, sobretot, que al mateix temps fossin un fort estímul per a la (re)lectura de Sarsanedas, un extraordinari escriptor que tenia un peculiar sentit plàstic de la llengua i imprimia a les seves paraules un caràcter alhora espontani i elaborat.

FRANCESC VALLVERDÚ
Membre de la Secció Filològica
Institut d'Estudis Catalans

I

Obertura de l'acte

Salutació

Benvinguts a l'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia catalana de les ciències i les humanitats. És una ocasió esplèndida: estem celebrant, i cal subratllar la paraula *celebrar*, l'existència d'un gran poeta català, en Jordi Sarsanedas i Vives, membre de l'Institut, que morí el passat mes de novembre.

Només donaré paraules, però. Només donaré paraules i en diré molt poques. Em sembla que em sento obligat personalment a pronunciar uns mots, perquè Jordi Sarsanedas va ser mestre meu durant el batxillerat. Tret d'algun poema semi-adolescent que vaig escriure —amb el qual la meva carrera poètica va començar i acabar en un sol dia, quan jo tenia dinou o vint anys—, els primers sis articles de la meva vida els vaig publicar a *Serra d'Or*, quan va ser fundada, per encàrrec directe del meu mestre i amic Jordi Sarsanedas. Per tant, la meva vinculació amb ell és molt estreta com a mestre i com a primera persona que va tenir la confiança de considerar que uns manuscrits matussers meus mereixien ser publicats en aquella revista. Espero que hagueu comprès la meva emoció i la meva gratitud vers qui fou mestre meu durant uns anys crucials d'aprenentatge. També és pregona la meva gratitud vers ell per haver-me descobert, enlluernat, la literatura viva i punyent del meu país mitjançant la seva *Contra la nit d'Oboixangó*, el 1953. Amb aquesta obra un professor meu a l'escola em revelava —quan era proscria— la seva dignitat i la seva poètica potència.

SALVADOR GINER
President de l'Institut d'Estudis Catalans
i de la Fundació Mercè Rodoreda

Jordi Sarsanedas, referent intel·lectual

Per a mi, Jordi Sarsanedas és l'autor de *La noia a la sorra* i, sobretot, una persona que singularment em va fer conèixer una alumna meva, la Carme Ferrer. Això s'esdevingué quan, conjuntament, vam decidir que la seva tesi doctoral l'havia de fer sobre *Serra d'Or*, com a capçalera a través de la qual es pot veure el procés de gestació de tota una generació intel·lectual que ha tingut una importància cabdal al nostre país.

Aquesta circumstància suposa doncs, particularment, la descoberta del pes i la influència de Sarsanedas en la gestació d'una generació que és la que ens permet establir ponts de continuïtat amb una tradició que havia quedat, en bona part, esborrada pel franquisme.

Justament a propòsit d'aquest acte d'homenatge a la memòria de Jordi Sarsanedas, voldria només fer-los una reflexió: a Catalunya hem estat molt injustos amb una part molt significativa del que en podríem dir el nostre *star system* intel·lectual. Realment, hem passat períodes molt durs, però en moments de greus dificultats a l'hora d'establir vincles de contacte amb la tradició nacional, hi ha hagut persones que han tingut una significació decisiva. L'han tinguda d'una manera més o menys espectacular, a través d'una obra persistent feta amb discreció, mitjançant el seu magisteri o el seu lideratge en empreses culturals que acabarien tenint una gran influència sobre generacions posteriors.

En definitiva, i per moltes vies diferents, hi ha una generació que ha tingut un gran paper i que, per a molta gent —i penso en la meva pròpia generació—, són les figures que hem admirat durant molts anys. Són els referents que ens han servit d'horitzó en un ambient en què també s'afavoria, justament, l'absència de referents, i això feia que paressis especial atenció a aquells que es mostraven més valuosos.

Crec que a la meva generació, doncs, li toca ara ser una mica justa amb aquestes persones, ja que no podem permetre que la seva memòria s'esvaeixi fàcilment.

Per això, des de la Institució de les Lletres Catalanes i també des de l'Institut d'Estudis Catalans, hem d'aconseguir mobilitzar també els mitjans de comunicació, no només els públics, sinó el conjunt del sector. L'objectiu és que aquests mitjans contribueixin a evitar que la nostra tradició cultural, recuperada amb tant d'esforç per persones com Jordi Sarsanedas, es pugui malmetre, i que tant aquesta tradició com la pròpia significació intel·lectual d'aquestes figures siguin reconegudes.

Per això, un dels propòsits del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, en el moment en què quedi aprovada la nova Llei de reforma de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, és avançar en aquesta línia. En conseqüència, treballarem a partir del contracte programa per tal de fixar obligacions a la televisió pública, amb la finalitat que destini una part de la seva producció justament a difondre l'obra i la trajectòria d'aquestes figures a través dels nous gèneres i els nous formats televisius.

El repte, doncs, és que personalitats com Sarsanedas puguin passar a formar part del marc de referències de molta més gent que no pas fins ara. O sigui que, en comptes d'anar desplaçant el que en podríem dir —no sé si amb una expressió prou afortunada— aquesta *elit cultural*, el que hem de fer, justament, és invocar-la i fer-la accessible.

Jo voldria que, d'un acte com el d'avui, també en sorgís algun material televisiu significatiu. I és que, si disposem de bons materials audiovisuals a l'entorn de l'activitat, l'obra i la personalitat d'aquestes figures, després ens serà molt més fàcil tenir aquests materials penjats a les xarxes, convertir-los en continguts pedagògics i, en definitiva, posar-los a disposició d'uns sectors de la població cada vegada més amplis.

Tot seguit hi haurà intervencions especialitzades i competents sobre la persona de Sarsanedas. Però ara, per acabar, només els voldria dir que entenc aquest acte com una peça sòlida d'una proposta valuosa que estic segur que compartim amb l'Institut. Un projecte que pretén no tan sols fer justícia, sinó també aprofitar un patrimoni intel·lectual que tenim i que ni els mitjans de comunicació ni les indústries culturals no ens l'han fet, fins ara, prou exigible.

La política del nostre Departament, en conseqüència, vol comprometre's a reparar aquest oblit, que en cap cas pot tenir justificació. Per tant, em felicito per un acte com el d'avui i vull transmetre, no cal dir-ho, a la senyora Núria Picas, vídua de Jordi Sarsanedas, una afectuosa abraçada.

Moltes gràcies.

JOAN MANUEL TRESSERRAS
Conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació
Generalitat de Catalunya

Jordi Sarsanedas, membre de la Secció Filològica

Jordi Sarsanedas es feia imprescindible en les nostres tasques. Pocs tenen com ell tenia el privilegi treballat de l'agudesa que el caracteritzava. Era erudit; savi. I d'una bonhomia especial, perquè no era tou ni condescendent en allò transcendental. Era exigent, començant per ell mateix. Les seves intervencions en el si del nostre Ple eren d'una freqüència mitjana; ni moltes ni poques. Però quan prenia la paraula, sabia transmetre concisament opinions de gran autoritat. La raó era el seu rigor. Mai no parlava per parlar. Fins i tot en els registres més col·loquials la seva conversa no era en cap moment supèrflua. Tenia recursos amb escreix per a aportar-hi la nota enriquidora que feia interessants els moments més trivials. Havia viscut molt intensament experiències molts diverses en llocs igualment ben distints. I el seu esperit observador i crític havia assimilat un cúmul de coneixements insòlit.

Per tot això i per moltes altres circumstàncies, la humanitat de Jordi Sarsanedas era peculiar: circumspecte, caut, prudent, ponderat en tot. Els àmbits en què treballà l'acostaren a una mena de bohèmia, en el sentit més literal del terme, ja que en força moments, més que viure, va malviure de la creació literària, la interpretació i la direcció dramàtiques, la docència, la traducció. Noti's que tots el terrenys en què es va moure giren entorn de la paraula. Jordi Sarsanedas fou un enamorat dels mots i de les llengües: allò que més intensament l'ocupà.

Jo vaig conèixer personalment Jordi Sarsanedas ja fa quasi quaranta anys en el camp de l'ensenyament; fórem companys en una mateixa escola. Ell hi ensenyava francès. I recordo el respecte pregon i sincer que es guanyà entre els seus deixebles; descobriren i s'aprofitaren de l'estranya barreja d'home sabent, recte, però alhora bondadós; extremament bondadós. I percebre a través seu el rigor que cal aplicar en l'ús de qualsevol idioma.

Jordi Sarsanedas tenia clar que les llengües són molt més que instruments per a la comunicació; més enllà de la fredor dels signes organitzats com a sistema, en

cadascuna hi batega el tresor cultural d'un poble, la seva idiosincràsia. Era de l'escola de *langue et civilisation*; ensenyar una llengua era per a ell descobrir també l'esperit col·lectiu de la societat a què pertany. Vet aquí per què era un gran escriptor i també un gran traductor: traslladar una obra d'un idioma a un altre exigia fer-ho des del coneixement sòlid igualment de la cultura de l'origen i de la cultura del destí.

Dir i escriure eren per a ell les dues activitats que més rellevància donen als homes. Poques persones he conegut que fossin tan conscients i alhora tan coherents com Jordi Sarsanedas en l'ofici de manejar l'idioma. A més del francès, co-neixia a fons també l'anglès i l'italià; en pouava amb perspició i saviesa solucions que podien resoldre dubtes en la llengua catalana; tenia una habilitat sorprenent per a la comparació, que mai no l'abocava al manlleu innecessari, sinó que, ben al contrari, li servia per a evitar servituds envers les llengües dominants.

Jordi Sarsanedas formava part de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, en qualitat d'escriptor. I l'obra preceptiva s'ha beneficiat de la riquesa del seu criteri. La segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, que acaba d'aparèixer, és especialment deutora de la seva contribució. En les sessions acadèmiques per a la seva elaboració, discutia amb la serenitat que no exclouia la passió els problemes lèxics i gramaticals que s'hi plantejaven. Si no sempre tenia raó, en canvi sempre tenia raons que justificaven les seves posicions, més enllà, doncs, del gust personal —el seu era exquisit— o de la intuïció. Li dolia pregonament que alguna proposta que feia no fos acceptada; però sabia que, a la fi, calia incorporar sense recança als recursos habituals les solucions adoptades. Hi col·laborà amb el convenciment d'aportar-hi honradesa, racionalitat, sentit comú. Afinava, matisava de manera singular. Però sobretot destacava per l'enuig davant qui pretén fixar solucions no genuïnes arbitràriament, frívolament, a la llengua catalana. No suportava el camí fàcil del préstec, del barbarisme. Repudiava la pretesa modernitat del *català que ara es parla* com a criteri per a justificar l'ús de determinades formes. No patia del complex provincià lamentablement estès de tants i tants que senten rubor a aplicar l'exigència a la llengua pròpia, que, per això, tendeixen a emprar deixatadament. Jordi Sarsanedas tractà sempre la llengua catalana amb la major cura possible, conscient que és el símbol per excel·lència d'una nació que es pretén obstinadament d'ofegar.

Sarsanedas fou un col·lega, un amic amarat de cordialitat, rialler, interessat per tot, complidor: mai no va faltar a les convocatòries dels plens de la Secció, a les quals en els darrers anys, com a membre emèrit, no estava obligat a assistir; complir els deures per a ell no era una qüestió de formalitat, sinó una qüestió moral, d'ètica.

Per la qual cosa el treball li era la millor defensa: sempre minucios, sempre primmirat. I era també la feina de cada dia allò que, com em va dir, el feia sentir encara un jaiet actiu, útil. Amb quina solemnitat plena d'amargor i tristesa un mal

dia em comunicà que no li enviéssim més papers de la Secció Filològica, perquè les forces ja no li permetien d'ocupar-se'n!

Jordi Sarsanedas era home de tonalitats diferents, en qui es barrejaven, doncs, l'humor i la ironia més fins, i l'enuig i la ràbia: li manava la realitat i, consegüentment, si les coses no marxaven bé, no disfressava la rebellia, elevava el to de veu, gesticulava ostensiblement, esbatanava els ulls com a grans taronges. Estar enfadat en ell anava indefectiblement acompanyat de la indignació, perquè allò que el feia sortir de polleguera era l'estultícia, la incoherència, la prepotència. I quan calia, ho denunciava sense embuts.

En recordar els anys viscuts a la Secció Filològica, afirmava que s'hi havia sentit feliç, però no ben bé sempre, i recordava la pintoresca i no per això menys dolorosa història rocambolesca —com deia ell mateix— de la unitat de la llengua. Un exemple alhora d'estultícia, d'incoherència i de prepotència respecte al català.

Jordi Sarsanedas forma part del grup de lluitadors agosarats per la recuperació nacional, especialment des del flanc de la cultura; ha estat al capdavant de la redacció de la revista *Serra d'Or* i d'altres iniciatives que nasqueren enmig de dificultats aberrants. Per tant, es comprometé políticament; la seva causa: el seu país, sempre. Les posicions que adoptà hagueren d'ésser doloroses, perquè s'enfrontaren contra la dictadura més ferotge. Conegué la clandestinitat, en què s'estrenà poèticament amb el poemari *A trenc de sorra*. Res no pogué moure'l de la lleialtat a les idees pròpies, però mai no emprà l'engatjament a favor de la democràcia i de la justícia com una patent que el deslliurés de cap deure ni com una fatiga que hagués d'ésser recompensada. Mai no el vaig sentir queixar-se de res personal en el terreny de la repressió política; es lamentava, i com!, de la injustícia social, contra la comunitat sencera, contra el poble. Fou íntegre.

Sarsanedas és un exemple d'escriptor reconegut insuficientment. Conreà la poesia, el conte, la novel·la; nogensmenys, la seva obra no ha estat mai valorada justament. És cert que la literatura catalana ha destacat sempre el seu nom, però amb molta menys decisió que no mereixia. Sarsanedas ha estat una ploma de primer ordre; un mestre de l'escriptura, des d'on, ultra la correcció escrupolosa, ha practicat la militància de salvar en cada frase, en cada paraula, la llengua i al mateix temps la democràcia i la llibertat.

Jordi Sarsanedas serà perennement present en aquesta casa. L'Institut d'Estudis Catalans i la seva Secció Filològica en particular avui li ret un homenatge que no volem que sigui efímer. L'empremta de Jordi Sarsanedas serà per sempre latent entre nosaltres.

Moltes gràcies.

JOAN MARTÍ I CASTELL
President de la Secció Filològica
Institut d'Estudis Catalans

II

Ponències

Composita solvantur.

La recerca poètica dins la narrativa de Jordi Sarsanedas

PARAULES PRÈVIES

«El millor narrador, de contes curts, en actiu en aquest moment, en aquest país».¹ Així Patrícia Gabancho introdueix la figura de Jordi Sarsanedas en el seu pamflet més recent. Evidentment, és un judici que comparteixo sense fissures, però no puc fer-lo meu en aquesta contribució, perquè no pretenc teixir l'enèsim elogi a una personalitat central de la cultura catalana, ni repetir en píndoles el que he sostingut en el passat en una tesi doctoral que ja ha estat publicada² o en altres articles. Al contrari, m'agradaria, a partir d'unes anotacions inèdites, proposar unes perspectives noves a la lectura de l'obra d'un autor que ha estat estimat i lloat, però que, per raons diverses, no ha obtingut un reconeixement equànime per part de la crítica literària d'aquest país.

L'oportunitat d'obrir aquesta línia de recerca me l'ha donada Núria Picas, la companya de Jordi Sarsanedas durant sis dècades, que m'ha deixat furgar dins els manuscrits que tenia conservats a casa.³ Hi ha una doble sensació que afecta l'estudiós que es troba entre les mans els «papers privats»⁴ d'un escriptor amb qui també ha tingut un tracte directe. Per un costat, l'envaeix la cohibició de llegir pàgines de dietaris, correspondència o altres documents, la consulta dels quals no ha estat sotmesa a la voluntat de l'autor; per l'altre costat, hi ha la responsabilitat de decidir què es pot fer públic i quines són les raons que justifiquen l'exposició, escrita o oral, d'alguns d'aquests materials.

1. Patrícia GABANCHO, *El preu de ser catalans*, Barcelona, Meteora, 2007, p. 123.

2. F. ARDOLINO, *La solitud de la paraula*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.

3. Vull agrair a Eva López la feina que està portant a terme per ordenar i endreçar tot aquest material.

4. Faig servir l'expressió que dona títol a l'assaig d'Enric Bou, *Papers privats*, Barcelona, Edicions 62, 1993.

En aquesta ocasió, em limitaré a portar a collació algunes notes que Sarsanedas ha deixat escampades en els seus apunts respecte de la pròpia obra narrativa, i a intentar, amb la base d'aquests fragments, l'esbós per a la reconstrucció d'un programa literari. De fet, es tracta d'una recerca que acabo d'emprendre, però, pel valor i la quantia de la documentació que està aflorant, em sembla que, en el futur, podrà revelar, tot i que de manera discontinua, una poètica de l'autor escrita per ell mateix.

1. *MITES*

Sense més preàmbuls, enuncio el meu plantejament: crec que dins el volum *Mites* hi ha tot el paradigma de la narrativa de Jordi Sarsanedas. Així, doncs, per donar una interpretació de la seva obra en prosa, hem de començar amb els *Mites* i, dins els *Mites*, hem de buscar les respostes a les qüestions que tots els altres textos ens formulen.

Adrecem-nos al període de gestació d'aquells relats. Maurici Serrahima intuïa, si bé no podia compartir-la, la novetat revolucionària d'aquella operació literària. A les seves memòries ens assenyala:

I encara vaig pensar que en Sarsanedas, un dels millors valors de la nova generació, s'encalla amb els seus *Mites*, és a dir, en un gènere que no dic pas que no tingui una intensitat literària, però que no té cap més sortida que la perfecció en la manera de fer-los.⁵

D'altra banda, si fa no fa en els mateixos anys, Joan Triadú va remarcar que «no hi ha precedents d'una obra semblant en la nostra literatura».⁶ Quan vaig resseguir aquesta indicació, hi vaig afegir la hipòtesi que, amb *Mites*, ens trobem davant de la creació d'un gènere literari nou que, tanmateix, no ha produït cap continuïtat ni per part del seu autor ni per part d'altres. Per comprovar-ho, vaig analitzar aquest conjunt narratiu de cohesió fortíssima —això és, una «macroestructura», segons una terminologia procedent de la crítica semiòtica— per explicar les tensions centrípetes amb què el llibre organitza les seves diverses unitats. Al meu estudi, posava l'èmfasi en el teixit de connexions, reiteracions i insistències que es troben dins una obra que se'ns desplega al davant com un mapa geogràfic, tot proposant-nos diversos itineraris a partir d'unes estacions d'origen o d'enllaç més remarcables. D'altra banda, no podia oblidar que altres anàlisis ja havien po-

5. Maurici SERRAHIMA, *Del passat quan era present*, vol. II (1948-1958), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 224 (nota del 27-4-1951).

6. Joan TRIADÚ, *Antologia de contistes catalans (1850-1950)*, Barcelona, Selecta, 1950, p. 1558, i també a J. TRIADÚ, «Per a un retrat oval de Jordi Sarsanedas», *Serra d'Or*, núm. 415-416 (juliol-agost 1994), p. 14.

sat en relleu uns traçats que, en pocs o en molts casos, coincidien amb els meus. Així, doncs, Joaquim Molas, l'any 1976, delineava, tot resseguint-ne les dates de redacció, un recorregut històric i semàntic dels relats, els ordenava en grups i els passava pel sedàs de la dialèctica realitat quotidiana / realitat del somni. Aquesta nova edició representava una fita doblement fundacional: primer, per la reducció del volum als *Mites* «pròpiament dits» amb l'exclusió de les «altres narracions»; segon, perquè el pròleg de Molas, amb una lectura extensa del llibre, col·locava la pedra angular per a qualsevol aproximació futura al text. Després, i com una mena de tubercles que es generen d'una mateixa planta, sorgiran les anàlisis de Pere Farrés —de caire historicista i centrades en la *intentio auctoris*—, de Lluïsa Pla —que desplaçava el centre de l'argumentació en l'ús de la ironia— i d'Anna Dodas, que intentava buscar uns models alternatius per col·locar en categories esquemàtiques la relació entre *real* i *irreal*.

Precisament en la presentació del llibre pòstum de poemes d'Anna Dodas, Sarsanedas deia que no havia desmentit mai res de les afirmacions que l'estudio-sa li presentava, en primer lloc perquè pensava que ella tenia tota la raó, i després perquè «sempre he cregut no solament en la licitud sinó també en la conveniència, en la fecunditat, de la més ampla llibertat de lectura».⁷ Ara bé, si traiem a aquestes paraules el seu caire més circumstancial, s'entendrà per què, fins fa poques setmanes, jo suposava que calia interpretar-les com una declaració d'intents de l'autor cap a la realització d'una *obra oberta*, és a dir, cap a la recerca d'aquella característica intrínseca amb què algunes obres es fan inexhauriblement «ambigües», des que «un vell món ordenat segons unes lleis universalment reconegudes ha estat substituït per un món fundat en l'ambigüïtat».⁸

Ara, després de remenar els fulls de l'escriptor, no només puc confirmar aquesta voluntat, sinó que he de constatar la centralitat i la constància d'una estratègia que s'esplaia i es concreta en les formes gairebé declarades d'una poètica. En una plana mecanoscrita amb data 27 de març de 1955, Sarsanedas diu:

Els «Mites» pròpiament dits [...] van néixer d'una rel lírica. Suposo que puc confessar que en escriure el primer, el «Mite del Mariner», vaig dubtar entre la prosa i alguna mena de vers lliure. Després, mentre el recull creixia lentament, va anar-se afirmant, almenys per a mi, el caràcter propi d'aquests textos que no són de cap manera poemes encara que sempre m'hagi semblat que l'honradesa m'exigia de refusar-me a classificar-los com a contes.

De fet, aquí insistia en una consideració que datava de tres anys abans, és a dir, d'un període en què els *Mites* encara no estaven acabats. En aquella circumstàn-

7. J. SARSANEDAS, «Pròleg» a ANNA DODAS, *El volcà*, Barcelona, Edicions 62, 1991, p. 5.

8. Umberto Eco, *Opera aperta*, Milà, Bompiani, 1982 [1962], p. 41-42 (la traducció és meua).

cia, després d'oscil·lar entre la fórmula de la *nouvelle* i la dels contes, acabava rebutjant la possibilitat d'etiquetar les seves narracions. I afegia:

Però em repugna d'explicar-me. En primer lloc perquè els meus «Mites», si són alguna cosa, són precisament un intent de lliurar, de transmetre sense explicar. No són explicacions, sinó implicacions. He pretès dotar-los, si em permeten l'expressió, de la major força centrípeta que m'ha estat possible. Per tal, potser, d'augmentar llur significació.⁹

I continua dient que el títol *Mites* «va ser escollit fa ja anys (cinc o sis, em sembla) en un moment en el qual aquesta paraula no era tan de moda [...] per a manifestar el que jo volia que fos complexa *multivocitat* d'aquests textos». I, encara més important, després de recordar que «els gèneres de prosa narrativa han nascut i s'han desenrotllat paral·lelament amb les ciències de la natura», i demanar-se si no seria possible classificar les obres separant les que postulen «la ciència per amor a la ciència de les que la demanen com a etapa prèvia per a l'adquisició d'una tècnica: moral, política, social...», rebutja el clau tot proposant —això sí, «humil·lament»— «un altre camí». Finalment, especifica: «he cregut que l'art (escriure és art) podia tenir una existència autònoma de la ciència. Que hauria de poder, ell, resoldre els problemes que es plantegés».

Fem un salt endavant. Un feix de set pàgines manuscrites s'autoidentifiquen com una introducció, que no ha estat acabada ni publicada, a l'edició de *Mites* de 1976. És un text dens de contingut, que remet, inicialment, al període de redacció dels relats.

[...] en l'esperit d'aquell minyó que escrivia *Mites* hi havia el desig de lliurar uns textos no imperatius sinó oberts, suscitadors de lectures molt diferents les unes de les altres. Fins i tot, per subratllar aquesta intenció —almenys als seus ulls mateixos— no s'estava d'utilitzar de tant en tant —s'hi divertia— elements o indicis dels quals pràcticament podia tenir la certesa que ningú no els interpretaria com ell ho feia. I ara jo li desfaria la feina?

En definitiva, l'autor ens convida a una reconstrucció contínua de significats. No debades, en uns apunts no datats, però que crec molt més recents, el missatge es fa encara més palès: «sempre amb l'esperança d'una lectura oberta».

Aquestes incitacions deuen tenir alguna cosa a veure amb la capacitat que té aquest llibre per ser desmuntat i, en conseqüència, amb el seu aspecte mòbil en la fase de la interpretació. Com a apunt personal, vull assenyalar que fa uns mesos que penso en una ordenació dels «mites» a través dels quatre elements naturals que, relat rere relat, hi predominen, i constato que la tetrapartició produiria una casuística

9. Es tracta del text d'una presentació que, segurament, coincideix amb la lectura d'uns *Mites* que Sarsanedas va fer al Cercle Literari de l'Institut Francès el dia 12 de febrer de 1952.

de relacions que va més enllà de l'atzar. No es tracta de forçar una exegesi mística: l'aplicació d'aquesta lectura és possible a causa dels forts lligams que corren entre els textos i que generen una cartografia canviant que, en alterar-se segons els diversos esquemes interpretatius, muda tot el sistema. Cito un cop més la presentació del 12 de febrer de 1952:

Els meus «mites» no foren resolts en signes clars. Volia lliurar, no entendre. Volia fer compartir una experiència, no una idea. No provaria de despullar l'anècdota. Confiava que la incredulitat mateixa, la palesa anormalitat històrica de l'anècdota sovint concebuda o construïda —si bé no escrita— amb la llibertat d'automatisme preconitzada pels surrealistes, descartaria la sensibilitat del lector cap a la seva possible veritat ahistòrica.

2. *EL MARTELL, LA NOIA A LA SORRA I LES «ALTRES NARRACIONS»*

El martell és, però, la meva primera novel·la. Vaig començar-la amb la intenció de presentar al lector, d'una manera senzilla i eficaç, una història que em semblava interessant [...]. Recordo que mentre la redactava frase rere frase —una mica com si desxifrés, amb la ploma a la mà, un text ja escrit però difícil de llegir—, la narració em lligava més i més. És cert, però, que això no vol dir res. D'altra banda, confesso que no pretenc saber *com ha d'ésser, avui, la novel·la* i que no he intentat d'escatir-ho. Fóra ben feliç si hagués trobat, *només*, com havia d'ésser *El martell*.

Aquesta «Confessió de l'autor» sortia publicada l'any 1956 a la solapa de la primera edició del llibre. La natura d'*El martell* és extravagant ja que, malgrat la coincidència ideològica amb el món dels *Mites*, marca unes pautes diferents a causa de la seva pertinença a un altre gènere literari. Si els *Mites* posen en joc el principi de realitat, *El martell* també s'ha d'interrogar sobre la seva estructura de novel·la, i no és per casualitat que ho fa tot just al segon capítol, quan, després d'haver-nos donat els ingredients bàsics d'una narració policíaca, ens capgira la història amb la introducció —estava a punt de dir la «penetració»— d'un jo narrador i protagonista que torna a formular el que ja ha estat contat.

La noia a la sorra té una primera fase de redacció molt a redós de la publicació d'*El martell*. Tanmateix, aquesta parella de novel·les-diòscurs que l'autor ens ha deixat esculpides no podria resultar més idiosincràtica. A *La noia a la sorra*, el tema de la solitud, que és un dels pilars de la creació literària de Sarsanedas, hi troba les formulacions més crues i l'assassinat que, si bé de manera hermètica, ja ve anunciat fins en el títol, no té cap exculpació, perquè la narració no es refugia dins el procés justificatiu i distorsionant de l'inconscient. El lector que, ben aviat, ha desconfiat del narrador d'*El martell*, ara no pot apartar la mirada davant el crim insensat i inexplicable de *La noia a la sorra*. La violència és gratuïta i, sobretot, la

seva visibilitat és total. Ho reflecteixen de manera emblemàtica uns tertulians que comenten la història. Davant de la desil·lusió per la descoberta de la banalitat del delictes, un d'ells ataca: «I tu que ja et veies enfilant-te amunt amunt, ben arrapat a un assumpte ben ple de freudisme!». I de la continuació del diàleg sorgirà també aquesta resposta: «Veieu com a vosaltres també us hauria agradat més una història a la qual s'hagués pogut sucra més pa?». Si, com m'imagino, aquesta conversa és una consideració metanarrativa sobre la natura de la novel·la que el lector està llegint, això significa que el vel de Maia que amagava l'objectivitat ha caigut definitivament.

Fem un pas enrere. Una aposició final al conte «Caçador obac», que formava part dels relats que acompanyaven els *Mites* en la primera edició i que es tornaran a publicar l'any 1981 amb el títol *Un diumenge a Clarena i altres narracions*, recitava: «I s'obren lentament les portes geminades: la porta de banya i la porta de vori». La referència homèrica és passada pel filtre de l'*Aurélia* de Gérard de Nerval, on, de fet, hi havia una disjunció: «ces portes d'ivoire ou de corne qui nous séparent du monde invisible». Tanmateix, em sembla que la conjunció sarsanediana pot representar, en retrospectiva, la visió juxtaposada que els *Mites* demanen al lector, però també la podem fer servir per entendre aquesta mena d'amputació temàtica que, fora de l'univers dels *Mites*, ha afectat les altres obres de l'autor, aquelles que no ha pogut —però jo crec que *no ha volgut*— dotar d'un principi aglutinador superior.

La força d'atracció de l'imant dels *Mites* estava condemnada a esgotar-se. Havia funcionat à rebours, atès que la *nouvelle Contra la nit d'Oboixangó* s'hi podia assimilar, i el conte «En Peret a Portobello» hi «hauria tingut un lloc bastant escaient», segons declaracions de l'autor.¹⁰ I va funcionar, durant un cert temps, també cap endavant, perquè va envair parcialment les «Altres narracions» i va estendre les seves atmosferes fins a *El martell*. Sospito que unes influències profundes hagin facilitat aquest fenomen de magnetisme. En particular, voldria subratllar —encara més del que he fet en el passat— la funció Nerval. Primer, perquè aflora, constantment, en els textos d'aquest període, la presència d'escenes i imatges manllevades del príncep d'Aquitània, al llarg d'un recorregut que, possiblement, des del gat del «Mite en un jardí» arriba fins a la vestició de la Sabina a *El martell*.¹¹ Segon, perquè, a més dels elogis reiterats que Sarsanedas fa a Nerval, hi ha una declaració més específica que fa referència a aquells anys:

10. En el manuscrit ja citat del 27 de març de 1955.

11. I, naturalment, cal sumar-hi les altres coincidències que ja han estat individuades; vg. F. ARDOLINO, *La solitud de la paraula*, p. 136 nota 154, i també p. 157 nota 176 i passim.

P.: Quins autors creu que el van influir a l'hora d'escriure *Mites*? R.: En el clima de *Mites*, potser Gérard de Nerval. Txèkhov també ha estat important.¹²

Si més no, *La gavina* de Txèkhov ens remet a la simbologia del colom d'*El martell* amb una semblança que denuncia la programaticitat de l'operació. Tot amb tot, es tracta d'un camí que cal recórrer amb els peus de plom, per no caure en la generalització o en la referència massa vaga, i que demana un espai de reflexió més específic.

3. LA LITERATURA INFANTIL

Com podia «En Peret a Portobello» acostar-se als *Mites*? No cabria, més aviat, dins la categoria de la literatura infantil? Preguntar-nos quines són les fronteres que delimiten el gènere significaria enfonsar-nos en les sorres movedisses d'una qüestió metodològica, i fins i tot ontològica, que surt de l'àmbit d'aquesta lectura. Pel que fa a una solució operativa, sempre m'he remès a un article d'Albert Jané;¹³ ara, però, voldria recollir la visió de Sarsanedas, tal com la presenta en un mecanoscrit del qual encara no sé donar una col·locació precisa (però es tracta d'un full escrit a l'ordinador el 3 de novembre de 2001), on rebutja una categorització determinada exclusivament per l'edat del destinatari. I conclou amb aquestes idees:

En qualsevol text infantil es troben un autor —un adult amb tota la seva complexitat, la qual necessàriament inclou, com a garantia de la qualitat humana, la fidelitat a la infantesa— i el lector al qual ell s'adreça: un infant amb les atribucions completes de la natura humana. Si el text és bo, qualsevol adult de bona fe, encara que per joc faci la comèdia d'ajupir-se, es retrobarà, sense esforç i potser amb goig, en la figura del lector.

La definició obre de bat a bat les portes a unes formes narratives molt vàries. Si la volguéssim aplicar a l'obra de Jordi Sarsanedas, la quantitat de material ens desbordaria. La idea d'una regressió infantil a la qual el lector adult se sotmeti voluntàriament és, però, engrescadora, perquè ens explica com ha estat possible reutilitzar i reinserir en col·leccions de literatura juvenil uns textos que, en un primer moment, no hi pertanyien com, per exemple, *Contra la nit d'Oboixangó*.

12. Bernat PUIGTOBELLA, «L'Altíssim», *El País* («Quadern», núm. 1091) (11 novembre 2004), p. 2. Vg. també l'entrevista de Caterina PUNSOLA, «Parlant amb Jordi Sarsanedas», *Quaderns de Traducció i Interpretació*, núm. 3 (1983), p. 178: «Per exemple, jo havia traduït, i no sé si ho tinc encara o bé ho he perdut, les novel·les breus de Gérard de Nerval, un escriptor pel qual jo tenia un afecte especial. Un bon dia un editor —no sé com va saber que ho tenia fet— m'ho va demanar, però em va dir que hi posés notes. Posar-hi notes, a un text complex com el de Gérard de Nerval, era tota una altra història, un treball d'erudició que potser hauria pogut fer, però no en tenia ni el temps ni les ganes».

13. Albert JANÉ, «Jordi Sarsanedas i la literatura infantil», a *Sobre Jordi Sarsanedas*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, p. 84-95.

Ara, però, dediquem una mirada sols a aquells textos que, en aquestes col·leccions —o, més aviat, a les planes de les revistes infantils—, hi han nascut i que, per això, s'adrecen prioritàriament a un públic lector format per nens i nenes. Dels dos volums de contes que l'autor ha publicat, vull ressaltar el primer, *L'Eduard el mariner i el país de sota l'aigua*. Som a l'any 1976, i Sarsanedas recull en volum les proses que anava publicant a *Tretzevents* sobre les vicissituds de l'Eduard, de la seva neboteta i d'uns quants animals aquàtics. I és curiós constatar que només en aquest llibre recupera el model orgànic i unitari de l'època dels *Mites*. De fet, també pel que fa a les històries de l'Eduard haurem de parlar d'una macroestructura, amb la distinció que ara el baricentre recau tot en el protagonista. O, més ben dit, en els protagonistes, atès que la introducció progressiva de personatges nous esdevé la manera per crear una seqüència arbitrària i alhora necessària entre uns relats que, altrament, serien condemnats a una immobilitat acrònica. Dues excepcions confirmen aquesta regla. La primera és la dislocació de tres episodis que provoca —en la fase de transició de la revista al llibre— una lleu alteració en tot el sistema. La segona excepció és la publicació, dues dècades després del volum, d'un episodi aïllat de la sèrie, amb la neboda de l'Eduard que ja s'ha fet gran, s'ha casat i espera un nen. Amb aquest afegitó, l'autor deixa que el curs del temps irrompi dins la atemporalitat edènica del conjunt i, més que no pas minar-ne les bases, en posa el punt final per tancar un cercle.

4. CONCLUSIONS

I tots els altres contes? La dispersió de les proses de Sarsanedas tendeix a l'entropia. De *Plou i fa sol* a *El balcó*, per no parlar de *De Famagusta a Antofagasta*, un llibre construït amb material d'enderroc, els fils temàtics i estilístics són molt tènues i, fins ara, no he trobat, dins els seus papers, cap indicació significativa que em doni més pistes que les poques que ja m'ha semblat distingir en estudis anteriors.¹⁴ Tanmateix, la publicació d'*Una discreta venjança*, l'any 2005, va marcar un punt d'inflexió que no podem menystenir. No és la qüestió de la qualitat d'aquestes narracions el que vull subratllar. L'ús d'adjectius com «magnífic», «preciós», «excel·lent» s'ha exposat amb la concessió del Premi Ciutat de Barcelona, però som força madurs per saber que, desgraciadament, aquestes fórmules elogioses són una codificació que la crítica catalana ha establert per escapolir-se amb elegància de la responsabilitat interpretativa. Doncs bé, *Una discreta venjança*

14. Després de la redacció d'aquest article, he trobat, entre els papers de Sarsanedas, un dietari format per dues llibretes que van des de gener de 2000 fins a març de 2006. Les reflexions de l'autor sobre la pròpia escriptura són nombroses, i moltes reforcen les línies que he evidenciat en aquesta contribució. Així, doncs, he decidit que no era necessari incloure al darrer moment unes anotacions extretes d'un text que serà editat en un futur ben proper.

porta en si el germen per recuperar les tesselles del trencaclosques de la narrativa sarsanediana i, alhora, les escampa sobre les taules per fer-les més manifestes. *Composita solvantur*, deien els alquimistes. És a dir, que es deslligui el que està lligat. Però també significa que les coses complexes esdevinguin senzilles.

He començat amb una citació de Patrícia Gabancho. I vull tornar al seu llibret. L'autora observa que érem molts al funeral de Jordi Sarsanedas, però que gairebé tota la gent que hi havia ja el coneixia personalment. No era, al cap i a la fi, un personatge mediàtic com ho podia ser Terenci Moix. I, sobretot, al funeral de Jordi Sarsanedas no hi havia representants d'aquella cultura que, tot i ser escrita i pensada en una altra llengua, té la pretensió de dir-se catalana. Consentiu-me una glosa al marge final. Només quan tothom hagi entès que no saber qui era Jordi Sarsanedas és sinònim d'incultura, aquest serà un país normal i descolonitzat.

FRANCESCO ARDOLINO
Universitat de Barcelona

La poesia de Jordi Sarsanedas: aspectes

M'han demanat que parlés de la poesia de Jordi Sarsanedas. Que en parlés una mica, m'han dit. Miraré de sortir-me'n fent-la parlar, la poesia de Jordi Sarsanedas. Això sí, una mica. I entenc una mica en el sentit que n'hauré de triar alguns aspectes, alguns trets que facin de bon mostrar i il·lustrin, des del concret, que són els textos, els poemes d'un en un, el general que se m'ha demanat, la poesia de Jordi Sarsanedas.

La cosa, en definitiva, que he triat i provaré de mostrar és la manera —alguns aspectes, alguns trets— com els seus darrers poemes s'anellen, tancant el cercle —la poesia, la vida—, amb els primers. Per tal de dur-ho a terme, no m'estaré de citar-ne algun altre i de referir-me als llibres de què formen part, però em centraré en la lectura de dos poemes. Que seran els que miraré de fer parlar, això volia dir.

1

El primer poema es diu «Cançó del temps de pas» i pertany al llibre *A trenc de sorra*, l'escriptura del qual és datada entre 1945 i 1948, que és l'any en què fou publicat per primera vegada; després en fou altra volta en el volum *Fins a un cert punt. Poesia (1945-1989)* que, amb el conjunt de l'obra poètica de Sarsanedas fins a aquell moment, iniciava (1989, amb un pròleg d'Àlex Broch) la «Sèrie Gran» de poesia d'Edicions 62.

Llegit segons aquesta edició (pàg. 31), fa així:

- 1 Les bugaderes no saben que justifiquen el cel,
ni en sap res la xemeneia que hi trena unes almorratxes.

La cançó del temps que fa: cal tenir veu de mainada.

- Hi ha un peix a Montjuïc, amb uns pins, al fons de l'aigua.
5 A la tarda, en el terrat, jugarem a l'eixarranca.
Dels plàtans del meu carrer van caient boles daurades.
A l'Empordà hi ha corals i tamarius a la platja.
El president Macià se'ns ha mort en el pessebre.
Si n'eren tres tambors, bandereta barrada.
10 És l'estiu, agafo el càntir i me'n vaig cap a la font.

Cor què vols, cor què desitges?

La cançó del temps de pas, cal tenir veu de mainada
i la recança se'n va amb bicicleta daurada.

És cançó que vol i dol, el cor se m'hi trenca.

(D'aquests versos, el 8, «El president Macià se'ns ha mort en el pessebre» no figura en la primera edició de 1948; sí figura en la de 1989. Desconec els possibles estadis intermedis del text.)

La cosa més a destacar em sembla la definició en el seu títol d'aquest poema com a «cançó» i els aspectes del poema que s'hi poden relacionar. Confrontat el to general del llibre, «cançó» remet a espontaneïtat, a joc i netedat, a parla tradicional, a fets i gent de cada dia, a Barcelona i a Salvat-Papasseit; quant a «del temps de pas», aquest complement del nom gairebé no es nota però canvia de lloc els termes del tòpic poètic, que és «el pas del temps». De fet, la poesia de Sarsanedas és plena de coses així —translacions de sentits, jocs al·lusius, adjectius i complements del nom sorprenents, ecos, etc.— que il·luminen el caràcter de creació de la realitat que vol que tingui la seva llengua de poeta. Amb aquest «del temps de pas», Sarsanedas no solament al·ludeix al *topos* del pas del temps, bo i variant-lo, sinó que presenta el temps com a lloc de pas, de trànsit entre un moment i un altre de la vida; el pas del temps, la realitat, com vivències d'un continuat ritual de pas, *rite de passage*, en sentit antropològic.

Dos versos usen el títol, hi juguen, en dos moments de trànsit del poema. El tercer, «La cançó del temps que fa: cal tenir veu de mainada», i el dotzè, coordinat amb el següent, «La cançó del temps de pas, cal tenir veu de mainada / i la recança se'n va amb bicicleta daurada». Un present fet de feina, del treball de la bona gent, bugaderes i obrers de la fàbrica, justifica el cel i les formes capricioses del fum en el cel urbà; la bona gent treballa i prou, no sap res d'aquesta justificació que el poema manifesta (v. 1-2). Els versos 4-10 retraten, en flaixos sobtats de memòria, llocs i moments

de la infància de qui parla, que no apareix en el poema fins al darrer vers, quan expressa el trencament del seu cor, causat pel que ha anat dient el poema, aleshores «cançó» però cançó de voler i doldre («És cançó que vol i dol, el cor se m'hi trenca»).

Tipogràficament, molt a l'estil de l'època, el poema presenta doble espai entre els versos 2 i 3, 3 i 4, 10 i 11, 13 i 14; dit d'una altra manera: deixa aïllats els versos 3 i 11-13, o sigui, els dos versos que usen el títol jugant-hi, el 3, ell tot sol, i el 12, al bell mig dels tres que queden separats dels anteriors 4-10 i del següent 14 pel doble espai. En aquestes condicions, el vers 3 és clar que separa el present (v. 1-2) de les imatges de la infantesa fins a l'adolescència (v. 4-10: jocs de nens; Barcelona: muntanya i ciutat; estius de platja a l'Empordà; Nadal de 1933: mort de Macià; 1936-1939: guerra d'Espanya; un altre estiu); en aquesta seqüència, el vers de la guerra, el 9, és decisiu per entendre què vol dir el 3 de separació entre el present i el passat.

Aquest és un poema escrit en heptasíl·labs, normalment usats com a hemistiquis de versos que en solden dos —que tenen set més set síl·labes, doncs—, amb l'excepció de l'11, que és pròpiament un heptasíl·lab, i de l'últim, el 14, que és compost d'un heptasíl·lab i un pentasíl·lab; i amb l'excepció, encara, més remarcable, del vers de la guerra, el 9, que és pròpiament un alexandrí perquè el seu primer hemistiqui reprèn un vers d'una cançó en hexasíl·labs, «Si n'eren tres tambors», de manera que suscita el record del vers següent d'aquesta mateixa cançó, «venien de la guerra»; com a conseqüència de la qual, la bandera del país, que per continuar amb el to de cançó infantil és «bandereta», ha estat prohibida: «bandereta barrada». Aquest és el «temps que fa» del present que només el treball pot justificar, la bona gent que treballa, la impressió en el cel urbà de la imatge del treball de cada dia; i és aquest temps que propicia o determina («cal tenir») la «veu de mainada» del poeta: tant el record de la infantesa com la veu de cançó, enjogassada, l'única que pot permetre-li, com la bugada o el fum de la fàbrica —un títol de Salvat-Passeit—, justificar el cel del present.

La «veu de mainada» correspon així al «temps de pas», el d'ara, que només amb veu d'infant i aire de cançó pot ser dit, esqueixadament entre voler i doldre —entre el record de la infància, que s'enduu «amb bicicleta daurada» «la recança» (v. 13) de no poder tenir total satisfacció (v. 11: «Cor què vols, cor què desitges?»), i el greu que sap el present, la realitat només redimida pel treball—; a qui el diu, aquest temps de pas, sentint-ne, comprenent-ne la realitat com el poeta, el cor se li trenca.

Cançó, dicció tradicional, tria i concatenació arbitrària d'imatges construeixen així un marc formal de gran eficàcia per a la constatació de la continuïtat de la vida, del record del viscut, en un temps d'altres maneres sovint alludit al llarg del llibre, amb una explosió final continguda de tipus ètic però arrelada en el sentiment. Al llarg d'un llibre intítulat *A trenc de sorra*.

Trenquen les ones, la mar o l'alba, i «a trenc de» vol dir el moment o el lloc d'aquest trencar: a tocar del lloc on trenquen o en l'instant mateix en què trenquen, les ones, la mar o l'alba. La sorra pròpiament no trenca, en el mateix sentit. Així, «a trenc de sorra» deu representar que la sorra fa d'espill del mar, que té ones. O que a la platja, que emmiralla la mar, les ones són de sorra, i d'aquesta manera un poeta pot presentar un *tu* a qui s'adreça en un seu poema «estès a trenc de sorra»; un *tu* que deu ser el poeta mateix, atès el títol del poema, «Auto-retrat clos»; de l'últim vers del qual, doncs, va treure Sarsanedas el títol de tot el llibre *A trenc de sorra*.

La sorra evoca la vida com a desert i com a moviment incessant, com el de les ones, una rere l'altra. Però la sorra pot ploure, tal com efectivament fa en el vers 2 («Ha plogut fina la sorra») del poema, també d'*A trenc de sorra*, «El teu rostre». Una inclemència del temps o el temps mateix: la vida com a pas del temps. La imatge que subjau entenc que és la del rellotge de sorra.

Si per a aquest significat de la sorra com a temps calia un suport textual explícit, crec que bastaria el proporcionat pels versos 9-10 d'un poema, «Ningú no viu de franc», d'un llibre més de mig segle, quasi seixanta anys, posterior, l'últim llibre de poesia de Sarsanedas, *Silenci, respostes, variacions* (2005). Aquest parell de versos fan «Sorra d'estacions i d'anys, / l'instant inexhaurible». De fet, entenc que la relació entre la sorra que marca el temps i el temps de la vida s'imposa prou per si mateixa i que no calia el suport d'aquests dos versos ni el de tants d'altres d'on, més crípticament o intuïtiva, també en resulta. Però, a més d'il·lustrar l'esmentada relació, els dos versos d'aquest poema d'un poeta que ja sap del cert que la vida no és de franc i que aviat n'haurà de pagar el preu, que és la mort, presenten una juxtaposició, en aposició explicativa, d'aquesta sorra que és el temps, tot el temps o tot el d'una vida («Sorra d'estacions i d'anys») i un instant, un moment que val per tots o els significa tots, d'aquesta vida («l'instant inexhaurible»).

Quan Sarsanedas va fer els vuitanta anys, cridat a intervenir en la commemoració d'aquest aniversari amb què la Secció Filològica va celebrar-lo, hi vaig llegir un recent poema seu, «Allò que m'he quedat», que pot ben demostrar, crec, fins a quin punt excel·lí en la represa de la poesia que representen els seus quatre últims llibres de versos, entre *Cor meu, el món* (1999) —un títol que bastaria a provar que el cor que es trencava al final del poema «Cançó del temps de pas» implicava un món trencat— i el citat *Silenci, respostes, variacions*. Després, mort Sarsanedas, vaig publicar al diari *Avui*, al suplement de cultura del 30 de novembre de 2006, aquella meua lectura en ja funeral homenatge. Mirava de mostrar-hi com molt bellament el poema absolutitzava en concret un àmbit, un moment, i en general el temps que passa, la vida; el poema, en construir l'instant, el fixa ple, radiant,

inesgotable («l'instant inexhaurible» de l'altre poema, rebló ara, en aposició a la «sorra d'estacions i d'anys»).

«Allò que m'he quedat» formava part del llibre *Com una tornada, sí* (2003); anava a continuació, en l'ordre del llibre, d'un altre poema intítulat «A trenc de sorra, retorn». En aquest títol, és ben clar, «a trenc de sorra» és referència al llibre de 1948 i, per extensió, a totes les imatges de la sorra, del pas del temps i del temps de pas, d'ençà de llavors, tot al llarg de la seva obra —no només poètica, dit sigui de passada—, i «retorn» rebla la voluntat i la consciència de tornar al començament —de la continuïtat del temps, de la identitat en l'aparent transformació— que emfàticament proclamava el títol de tot el llibre, *Com una tornada, sí*.

3

Cosa que recordo ara com a introducció al llibre *Silenci, variacions, respostes*, del qual forma part el darrer poema que avui us proposo de llegir, «El goig i el patiment». És aquest:

- 1 Dret, plantat com una pedra dreta,
gnòmon al cim
del jardí protagonista de la faula:
l'arbre solemne, testimoni
- 5 per ara i sempre, tot ell fermesa.
Les fulles
negres de tan verdes,
tallants de tan verdes, dures.
I el fruit com l'estrella.
- 10 L'arbre sol:
una interpellació
per a tu i per a mi. La fruita emblemàtica:
una sola estrella.
Verd pàllid i rosat a la mateixa pell,
- 15 a les dues galtes d'una mateixa pell
imperiosament oferta a les dents.
No hi ha serp ni llibertat sinó
la mossegada necessària,
el gust migpartit de la vida.
- 20 Morim i naixem de descobrir-ho.

En els poemes d'aquest llibre, constants són les referències als moments de quieta exaltació de la vida de cada dia, com constants són també els senyals que l'enamorament de la vida no pot ignorar la presència de la mort a l'altra banda —un tema igualment palès a «Allò que m'he quedat», com en general a tota la poesia sobretot última de Sarsanedas—; l'expressió de l'amor a la vida hi pren així

a voltes la forma d'una meditació o assaig de la mort. Sempre amb senzilla profunditat, sovint amb intensa, continguda bellesa.

Hi ha a *Silenci, respostes, variacions* un poema, «Tu, rabadà», que remet a una cançó famosa del temps de Nadal —una cançó, altra volta— i en el qual el poeta es declarava amb un cert èmfasi partidari de la raça humana; diríem de l'humanisme si no fos que aquest mot sol comportar una retòrica que se situa a l'antípoda del que vol dir Sarsanedas, que torna a ser que reivindica el fet d'ésser home, no en nom de cap principi o teoria sinó, d'entrada, físicament, com a humà que respira enmig dels altres humans i en el moviment, l'esforç i el treball que caracteritzen la vida dels humans («la gent atormentada, / carrers i places, / halitosi, andanes dels anys feiners, / els anys de cada dia»); tot, els humans i les feines i afanys dels humans, inevitablement abocat a la mort, a ser engolit, com el metro, pel túnel, per la fosca («i, al fons del fons, badada, expectant, / la gola de la nit»). En aquest poema explícitament Sarsanedas demanava que aquest seu «convenciment» de formar part de tots els que esmercen el temps a treballar i es mouen per la ciutat aqueferats i atrafegats, cosa que tenia per «creixement de cos i d'ànima», li fos camí, porta d'accés a la mort («que valgui per viàtic»). La vida i la mort, cara i creu d'una mateixa realitat; el trànsit, el «pas» de la vida a la mort, l'acomplirà cadascú en funció d'haver-se sentit i de com s'hagi sentit cadascú home entre els homes, no pas filosòficament sinó en la realitat de cada dia i de l'art, val a dir, també en el poema.

El retorn, temps avall, és ja impossible, o ja s'ha acomplert com podia aconseguir-se, en el record. En queda, si de cas, una «sutjosa andana», restes d'un tren tronat, en el poema «Fusta rossa», tan desenganyat, lúcid i militant; es concreta en «un pomell de records, qui sap si falsos», que acaba essent evident que constitueixen «un engany». Cal comprendre, acceptar el pas del temps i l'últim temps de pas; no hi ha possible substanciació, hi afirma el poeta, del que ja ha estat. Cal, des de la consciència, combatre fins al final: tot al llarg d'un viatge que és el mateix, encara, a tocar de la mort, que era des del naixement; o en un dia que és tota la vida, que conté tot el temps. Un altre poema, epigramàtic, intens, d'aquest mateix llibre, ho il·lustra, «Un sol dia»: «L'esclat del dia. / Res més. Un sol dia / rotund / i quiet damunt la meva mà / i dins la seva glòria». Un dia que esdevé una taronja o una mandarina, la vida: «Grill rere grill / entre l'índex i el polze, / em nodreixo de la seva llum / pausada, inacabable, / fins a la fi del món».

Impossible el retorn, tot i combatre fins al final, el setge de la mort acaba convertint la vida en «persistència», com tan simplement i expressivament és dit en el poema que duu aquest nom com a títol: persistència d'un jo que creu en el sol i en la lluna i beu «aigua clara»: l'aigua, precisament, que «emmiralla» la persistència, contra el dolor i sempre en moviment, viva («camino, això sí», diu el poeta), capaç d'anar descobrint encara incerteses que comptabilitza. Perquè no

ha renunciat, doncs, al sentit de la vida, a «viure amb la finestra oberta», a convertir cada dia en una finestra oberta al món, éssers vius i coses. Ho diu ara el poema «Una finestra més», que acaba resumint-ho tot en la respiració, altra vegada —un fet tan senzill, que ni percebem normalment—, en l'admirable hexasíl·lab final «aire tan àvid d'aire».

En aquestes condicions, no l'esperança sinó la disponibilitat caracteritza la persistència del poeta, la seva relació tothora enamorada amb la vida. Ho diu en el poema que ja en el títol («Inacabablement la sorra») confirma que la sorra és el que queda del temps, la vida consumida: «I res no és meu —cap mèrit, cap esforç— / llevat d'aquesta / humilíssima responsabilitat. / No dic el nom de l'esperança».

Aquest espigolar en el darrer llibre de Sarsanedas, *Silenci, respostes, variacions*, potser no haurà estat impertinent ni per enllaçar-lo amb el gruix de la seva poesia anterior ni com a introducció a la lectura del poema «El goig i el patiment», abans transcrit, que havia triat de llegir com a exemple de la profunda, senzilla saviesa, tan humana, que és dat de trobar en la seva poesia última. De manera que acabaré aquesta meua intervenció amb unes indicacions breus concretes sobre aquest poema, deixant per als oïdors el plaer de confrontar-les amb els altres exemples que ja he anat articulant, espigolats com deia de tot el llibre.

Una voluntat d'usar mots i sintagmes no suplementats retòricament pot detectar-se en la llengua poètica, en general, de Sarsanedas, un tret potser relacionable amb el domini del ritme sobre la mètrica, de les seqüències accentuals i els encavallaments sobre la isosíl·labia; amb la freqüència de jocs alliteratius, repeticions, polaritats i simetries. En el poema de referència, alguns encavallaments són força tallants, abruptes (v. 2-3, 17-18, per exemple), alguns sintagmes decididament habituals, del parlar més comú, quasi *sermo uulgaris* (com ara «la mossegada necessària» del vers 18); el primer vers comença amb «dret» i acaba amb «dreta», el segon hemistiqui del vers 14, que és excepcionalment un alexandrí, és «a la mateixa pell» i les sis últimes síl·labes mètriques del vers 15 següent, que si es mesura com un sol vers és un dodecasíl·lab (però de cinc més sis, de fet), fan «d'una mateixa pell» i el sentit s'encavalla amb el vers 16, un hendecasíl·lab (però sis més cinc, ara).

Alhora, la introducció dels temes, o dels objectes, i les relacions entre ells, no palesen els elements de nexa que foren propis del llenguatge habitual. De fet, hi ha un «jardí protagonista de la falla» i els protagonistes de les faules solen ser humans, però és clar que hi ha un jardí i en ell un arbre. Que la falla sigui la del paradís original, entendre-ho és condició per entendre el poema però explícitament no és dit. Tampoc no resulta evident, des del punt de vista sintàctic, que gnòmon i arbre siguin el mateix, o que l'arbre bíblic del coneixement del bé i del mal sigui comparable a un gnòmon perquè assenyala el temps que passa, però en el poema cal entendre això i també que l'arbre, també arbre de la ciència i de la mort i la vida, esdevé el cel. Totes aquestes coses cal veure-les, intuir-les i comprendre-

les: hi són però no hi són evidents. Responen a una lògica poètica, formada per imatges, associacions d'idees, de colors, històries conegudes, conceptes o símbols polivalents i recurrents al llarg de la producció de Sarsanedas, etc.

Així, doncs, hi ha un jardí protagonista de la faula (v. 3), i en ell un arbre (v. 4-5); la faula del paradís original, tal com dèiem, i l'arbre del coneixement, de la vida; que és com un gnòmon (v. 1-2), sempre assenyalant el temps que passa, que s'escola —com la sorra en el rellotge, recordem-ho. El fullam de l'arbre, ferm (v. 5), súbitament passa del verd al negre (v. 6-7); de la possible fluïxetat o tendresa de les fulles res no és dit, sinó que són tallants i dures (v. 8). Cert que ni el color verd ni el negre sorprenen d'entrada, si pensem en les fulles, en les fulles i el tronc, però també que a continuació semblen propiciar la transformació en cel de l'arbre, o, almenys, que de les fulles la vista passi al cel; al cel nocturn. En fi, l'arbre ha hagut d'esdevenir cel o d'arribar-hi perquè la fruita —la fruita de l'arbre del coneixement del bé i del mal, oferta per la dona a l'home, en la contalla bíblica— pugui esdevenir estrella —il·lusió, projectes, potser nord d'una vida— (v. 9); i aleshores tu i jo, dona i home, el començament i sempre, tota la vida: «L'arbre sol: / una interpellació / per a tu i per a mi. La fruita emblemàtica: / una sola estrella» (v. 10-13). Una estrella, però que torna de seguida a ser fruita, per acabar-ho tot tan humanament i poc simbòlicament com amb una mossegada; la fruita, migpartida de color, entre rosadencia i verd pàl·lid —com les fulles entre el verd i el negre—, la fruita del coneixement, de la vida, que és madura i dolça i aspra i dura, encara verda —que és feta de goig i de patiment—, i té també un «gust migpartit» (v. 19). Res de mitologies ni d'al·legories: altre cop la vida, el misteri que s'estén d'extrem a extrem del viure i que agermana naixement i mort, potser també ara maragallianament. És molt bell, i profund, l'últim vers, el 20, que enuncia aquest misteri: «Morim i naixem de descobrir-ho».

Sempre la vida, doncs. Des de la finestra oberta de cada dia, dia rere dia, la sorra, el temps de pas i nosaltres que romanem, al final només persistència, perduda l'esperança però conscients, en la plenitud del goig i del patiment, de la vida, la gent, la respiració, la feina, el temps el pas del qual van marcant, inexorables, la sorra i el gnòmon.

CARLES MIRALLES
Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

Memòria de Jordi Sarsanedas

La meva primera imatge de Sarsanedas és de fa cinquanta anys, exactament, del 13 de març del 1957. Aquell dia, l'Agrupació Dramàtica de Barcelona va estrenar al Palau de la Música la *Primera història d'Esther*, que ell va dirigir i en la qual, a més, feia el paper de l'Altíssim, el personatge que no sols obre i tanca la «improvisació» titellesca, amb dos monòlegs esplèndids, sinó que condueix l'acció donant, segons els casos, la paraula al poble de Susa o al mític de Sinera. I encara el recordo, amb la seva enorme còrpora humana i amb el seu deambular pausat i basculant, dient el de clausura amb veu reposada, profunda, remarcant amb nitidesa cada lletra, i sobretot, cada *o* oberta. O cada ve baixa. En un món petit com el nostre, segur que ens havíem vist abans i gairebé segur que havíem tingut ocasió de parlar, però no ho recordo. Quan jo estudiava i començava a descobrir la tramoia literària, ell era lector a la universitat de Glasgow i Joan Triadú, el seu gran amic, a la de Liverpool. I tots dos tenien, per a nosaltres, simples postulants, el prestigi dels absents, i a més, dels absents amb tarja d'identitat. Eren redactors de la revista *Ariel*, un dels nostres miralls. Havíem llegit una petita novel·la subterrània, *El silenci de la mar*, de «Vercors», traduïda anònimament per Sarsanedas. O els poemes d'*A trenc de sorra*. I, a través de Triadú, amb qui havíem establert contacte gràcies a una companya de curs, parenta seva, ens havia enviat un poema per a un succedani de revista literària que publicàvem a la Facultat de Lletres i que va acabar en punta el 1951.

Al llarg de la nostra vida, vam coincidir en moltes aventures sovint a meitat de camí de la literatura i l'agitació. Érem més o menys de la mateixa lleva, compartíem uns mateixos afanys i, per tant, ens movíem en uns mateixos escenaris. Sens dubte, els moments de relació més intensa, o almenys, els que em van permetre d'entreveure el gruix de la seva humanitat, van ser a la redacció de *Serra d'Or*, a la Institució de les Lletres Catalanes i a l'Institut d'Estudis Catalans, i més en con-

cret, a la Fundació Rodoreda. Sarsanedas va ser secretari de redacció de *Serra d'Or*, si no vaig errat, des del 1964 fins a la seva jubilació, i jo, a més de col·laborar-hi amb una relativa assiduitat des dels primers números, vaig formar part del consell consultiu entre 1965 i els primers setanta. Va ser, sobretot, en aquesta mitja dotzena d'anys, que vam tenir per primer cop un tracte de tu a tu, si no diari, permanent i que em va permetre de seguir l'enorme feina que duia a terme entre bastidors. Per exemple, la persecució, lectura i correcció dels originals i, per damunt de tot, la composició i disseny de la revista, que, amb uns mitjans de misèria, havia de combinar la singularitat i la bellesa gràfica amb les expectatives d'un públic lector, per definició, exigent i heterogeni. I, amb la feina anònima, la de pacificació i consens. El consell, si més no el de la meua època de conseller, era fruit d'un pacte entre gent de religions ideològiques i artístiques molt diverses, i per tant, formava una mena d'àgora difícil de governar. Es reunia un cop cada mes i debatia no sols el número que acabava d'aparèixer o el que estava en marxa, sinó també els que estaven tot just en vies de preparació. I, molt sovint, les reunions es convertien en una autèntica olla de grills, cada grill defensant amb passió la seva veritat ideològica. O la seva veritat artística, tant se val. I el pare Maur Boix, com a director, i ell, com a secretari redactor, havien no sols de posar ordre, sinó de buscar una sortida de compromís. Va ser en aquestes circumstàncies que vaig poder descobrir un dels seus trets més definidors: la discreció i la voluntat de pacte, i amb ells, no sé si dir que inevitablement, la indecisió. Per això les qüestions solien allargar-se d'un mes a l'altre. I, al capdavant, resoldre's soles. O perdent-se en l'infinit.

Gràcies a *Serra d'Or*, vam començar a intercanviar-nos, com si fossin cromos, les col·laboracions en les empreses que animàvem, cada un, pel seu compte i que, en el fons, compartien una mateixa fe, la d'obrir les portes de la literatura catalana a les grans majories. Per exemple, per a EDIGSA, fundada el 1961, Sarsanedas va pilotar, en plena explosió discogràfica, una «Collecció Literària», que, entre 1962 i 1968, va editar una sèrie, per a mi excepcional, de poesia, presentada pels eximis del gremi i amb la veu dels mateixos autors, com en els casos de Foix, Pere Quart i Espriu, amb la d'actors i escriptors professionals, com en els de Joan Alcover, Salvat-Papasseit i Màrius Torres, o barrejant la veu d'autors i actors, com en els de Riba i Sagarra. Sarsanedas, que, amb Palau Fabre, va posar veu als versos de Salvat i ve fer la presentació de Pere Quart, em va encarregar una antologia de la poesia catalana contemporània, d'Aribau a Espriu, que, fent-me ressò de les necessitats del carrer, vaig muntar al voltant d'un argument, per entendre'ns, històrico-patriòtic o històrico-social i que va ser publicada el 1967 amb la veu de Núria Espert. Per la meua banda, li vaig demanar per a l'«Antologia Catalana», d'Edicions 62, el pròleg per a la primera edició del *Cop de vent*, de Carner, i una nota sobre la seva direcció de la *Primera història* per a la segona edició de l'obra

espriviana. El tercer pròleg que li vaig demanar, però, per a un assaig de Serrahima sobre Proust se li va encallar, segons ell, en plena elaboració. I, per frenar la inquietud de Serrahima, que m'assetjava personalment, per carta o per telèfon, demanant-me notícies, vaig haver d'acabar assumint-ne jo la responsabilitat.

Paral·lelament a la feina d'actor i de director teatral, de secretari-redactor de *Serra d'Or* i d'activista i divulgador discogràfic, Sarsanedas va fer tota la vida, amb un breu parèntesi que va treballar a Milà en una empresa comercial, de professor de llengua i literatura, primer, al Liceu francès, i després de l'escissió, a l'Aula del senyor Pere Ribera, i fins va fer de professor de dicció a l'Agrupació Dramàtica de Barcelona. I, tant en un lloc com en l'altre, es va guanyar una merescuda fama d'expert en llengua, i especialment, en llengua catalana. D'aquí que, en produir-se l'expansió de la UAB, el cridéssim a formar part del Departament de Filologia. Hi va estar, però, malgrat la seva bona sintonia amb els estudiants, poc temps, si recordo bé, no més d'un parell de cursos, depassat pel volum i la dispersió de la seva agenda. Tanmateix, va ser sempre present a la universitat, si no com a professor, com a matèria d'estudi. I, quan jo ja havia baixat a la de Barcelona, el vaig invitar a llegir, comentar i discutir a la meua classe els *Mites*. Va ser una experiència impagable. I alguns dels qui hi van assistir encara m'ho recorden. A més, un dels estudiants del curs, la poetessa Anna Dodas, desapareguda de mala manera fent autoestop, camí d'Itàlia, per les carreteres del sud de França, li va dedicar la seva tesi de llicenciatura. I, uns anys més tard, un altre estudiant, aquest procedent de Roma, Francesco Ardolino, li va dedicar la primera tesi de doctorat.

A partir de la instauració de la democràcia, i per raons molt personals, que un dia, en insinuar-li, em va confirmar i en les quals no entraré, la seva capacitat de consens el va dur a presidir el PEN Club català i l'Ateneu Barcelonès i a fer de degà de la tot just recreada Institució de les Lletres Catalanes. De les tres, només vam coincidir en la tercera. No he estat mai soci del PEN, tot i que, en els anys seixanta, vaig intervenir en l'intent de recuperació impulsat per Batista Roca, Aramon i Joan Colomines. I, pel que fa a l'Ateneu, el meu lloc de treball durant molts d'anys, em va invitar, cosa que li vaig agrair pel que significava, a fer la conferència d'inauguració del curs 1999-2000. Per contra, a la Institució de les Lletres, vam coincidir en la junta, ell, com a degà, i jo, com a delegat de l'Institut d'Estudis Catalans. I vam realitzar dos viatges, per a mi, memorables, tots dos, el 1991, un a Tòquio, el mes de maig, i l'altre, el mes d'octubre, a la Fira de Frankfurt. En les sessions reglamentàries, que es feien més o menys cada mes i en les quals discutíem els negocis, alhora, més rutinaris i més volàtils, vaig retrobar el Sarsanedas de la redacció de *Serra d'Or*, és a dir, el Sarsanedas dubitatiu i indecís que, tanmateix, invertia tot el seu capital a resoldre amb un compromís els enfrontaments més crispats. No sé ni puc entrar en els alts i baixos del seu deganat, però recordaré que, durant el seu mandat, es va organitzar una exposició del llibre català que no

sols va rodar per tot el país, sinó que va saltar les seves fronteres. I va ser amb aquest motiu que vam coincidir a Tòquio, en unes jornades organitzades per la Universitat de Sòfia, regentada, si no vaig errat, pels jesuïtes, i a la Fira de Frankfurt, dedicada monogràficament a la cultura espanyola, amb una notòria representació catalana, en la composició de la qual vaig participar gràcies a Oriol Pi de Cabanyes, aleshores secretari de la Institució. D'aquests viatges, recordo, sobretot, la nit que, a Tòquio, vam aconseguir de fugir del marcatge implacable de la intèrpret i vam deambular sols i a l'atzar per avingudes multitudinàries i lluminoses o per petits carrers interiors estrets i solitaris fins que vam topar amb una *trattoria* en la qual pensàvem sopar en italià o, a tot estirar, en anglès, i on vam haver d'escollir a dit en un menú, tot ell, en japonès. I l'escapada d'un dia a la ciutat de Heidelberg, en companyia de la meua dona i d'una amiga seva, com ella, bibliotecària, les llargues passejades per un Hauptstrasse a vessar de vianants i de botigues, el riu Neckar, els sumptuosos palaus barrocs i la seva pedra de color magenta i la pujada al castell, i des del castell, la contemplació de la seva majestuosa panoràmica.

L'última aventura compartida va ser a l'Institut d'Estudis Catalans, més que en els plens, sempre multitudinaris i dispersos, en la Fundació Mercè Rodoreda. Ell, de la Secció Filològica, i jo, de la Històrico-Arqueològica, juntament amb Joan Triadú, de la de Filosofia i Ciències Socials, vam formar part, des que va ser constituïda el març del 1992, del seu comitè científic, i per tant, del seu patronat. I, amb l'ajut de Marta Viñuales, secretària, alhora, del comitè i del patronat, vam dissenyar, posant-hi cada un la seva passió, Triadú i jo, la crítica i la vehemència, i Sarsanedas, la bonhomia i l'esperit de concòrdia, una política destinada a gestionar els drets d'autor, a conservar i classificar els seus papers adquirits per l'Institut el mateix 92, a organitzar una biblioteca especialitzada i a fomentar l'estudi i la difusió de l'obra. D'aquí que, cada any, la Fundació convoqui un premi i uns ajuts de treball, en els quals han participat aprenents i estudiosos de tot el món, cada un, amb les seves obsessions i la seva llengua. I d'aquí que publiqui dues sèries, una, amb textos inèdits o desconeguts de l'autora, i l'altra, amb estudis literaris o bibliogràfics. Malgrat la malaltia, Sarsanedas, mentre va poder, no va deixar mai d'assistir a les reunions i de comprometre's en totes les feines que en derivaven, com, per posar un cas, el seguiment puntual dels becaris. I encara recordo la seva disponibilitat, ja molt desenquadrada per la malaltia, el dia que vam començar a pensar en el centenari del naixement de la novel·lista. La darrera vegada que el vaig veure, el juny de l'any passat, va ser a l'hospital. Hi vaig coincidir amb Jordi Carbonell. I encara ens va reconèixer i vam poder sostenir un repunt de conversa ni que fos amb moltes absències. I amb veu apagada.

Sarsanedas era un tipus culte i de gust refinat, educat i generós, d'una sensibilitat sempre a flor de pell. Va tenir tres devocions: la pintura, el teatre i l'escriptu-

ra. La devoció per la pintura, la va realitzar a través del grafisme. O de comentaris orals, o no, d'una subtil lucidesa, com els publicats a *Serra d'Or* entre 1988 i 1997 i recollits, el 2004, en les *Paraules per a unes imatges*. La del teatre, a través de l'Agrupació Dramàtica i d'EDIGSA. I va convertir l'escriptura en el seu gran centre d'operacions. De fet, de jove, va escriure, si no copiosament, amb una relativa regularitat, després, ho va fer amb molts parèntesis de silenci, la feina del dia a dia, em deia, no li deixava tenir ni el temps ni l'humor necessaris per fer-ho, i ja jubilat, com si presentís la mort i volent omplir sobre la marxa els parèntesis, va reprendre amb decisió l'escriptura. D'aquí que, en conjunt, la seva sigui, per dir-ho d'alguna manera, la quinta essència d'una obra. Justa, madura, intocable. Crec que Sarsanedas és un gran prosista, si bé molt singular, i per extensió, un poeta i un novel·lista, també molt singulars. I que els seus moments més brillants i més significatius neixen just en la frontera dels uns i dels altres. Per a mi, els *Mites* són el seu gran llibre, i ho dic demanant permís al seu darrer recull de contes, *Una discreta venjança*, una autèntica meravella. En aquest sentit, tinc l'orgull d'haver-los rescatat el 1976, quan encara quedaven exemplars de la primera edició apareguda el 1954 i que ell mateix va haver de comprar per signar lliurement el nou contracte. I tinc l'orgull no sols d'haver-ne fet una tria per a les edicions bibliofíliques de Miquel Plana, sinó d'haver incorporat el total dels seus contes a la meua sèrie de les «Millors Obres de la Literatura Catalana». Sens dubte, els contes, i amb els contes, els poemes i les novel·les, a meitat de camí de la realitat i el somni, de la imaginació i el detallisme mecànic del dia a dia, són hereus privilegiats dels nous espais oberts per les Avantguardes franceses, des d'Apollinaire a Breton, i des de Breton a Sartre. I, a la vegada, de la voluntat de construcció verbal del nostre Noucents, de Carner i Riba a Foix. D'aquesta concurrència de factors, procedeix la seva alta temperatura lírica. I, al capdavant, la seva prodigiosa originalitat.

JOAQUIM MOLAS
Fundació Mercè Rodoreda
Institut d'Estudis Catalans

**LLISTA DE MEMBRES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS AMB UNA BIOGRAFIA PUBLICADA
A LA COL·LECCIÓ «SEMBLANCES BIogràFIQUES»**

ALCOVER I SUREDA, Antoni M.	(1862-1932)
ALÒS-MONER I DE DOU, Ramon d'	(1885-1939)
ALSINA I BOFILL, Josep	(1904-1993)
ANGLADA I D'ABADAL, M. Àngels	(1930-1999)
ARAMON I SERRA, Ramon	(1907-2000)
BATALLER I CALATAYUD, Josep Ramon	(1890-1962)
BOFILL I PICHOT, Josep M.	(1860-1938)
BOLÒS I CAPDEVILA, Oriol de	(1924-2007)
BROCÀ I DE MONTAGUT, Guillem M. de	(1850-1918)
CARNER I PUIG-ORIOI, Josep	(1884-1970)
CARRERAS I ARTAU, Joaquim	(1894-1968)
CASASSAS I SIMÓ, Enric	(1920-2000)
CERVERA I ASTOR, Leandre	(1891-1964)
COLOMER I POUS, Eusebi	(1923-1997)
DOMINGO I SANJUÁN, Pere	(1896-1979)
DURAN I SANPERE, Agustí	(1887-1975)
ESTEVE I SUBIRANA, Antoni	(1902-1979)
FABRA I POCH, Pompeu	(1868-1948)
FARGAS I ROCA, Miquel A.	(1858-1916)
FOLCH I TORRES, Joaquim	(1886-1963)
FONT I QUER, Pius	(1888-1964)
FONTSERÈ I RIBA, Eduard	(1870-1970)
GUIMERÀ I JORGE, Àngel	(1845-1924)
MARAGALL I GORINA, Joan	(1860-1911)
MARGALEF I LÓPEZ, Ramon	(1919-2004)
MARTORELL I TRABAL, Francesc	(1887-1935)
MIRET I SANS, Joaquim	(1858-1919)
MOLL I CASASNOVAS, Francesc de Borja	(1903-1991)
NICOLAU D'OLWER, Lluís	(1888-1961)
OLIVER I TOLRÀ, Miquel dels Sants	(1864-1920)
PI I SUNYER, August	(1879-1965)
PIJOAN I SOTERAS, Josep	(1881-1963)
PRAT DE LA RIBA I SARRÀ, Enric	(1870-1917)
PUIG I CADAVALCH, Josep	(1867-1956)
ROCA-PONS, Josep	(1914-2000)
RUBIÓ I BALAGUER, Jordi	(1887-1982)
RUBIÓ I LLUCH, Antoni	(1856-1937)
RUYRA I OMS, Joaquim	(1858-1939)
SAGARRA I DE SISCAR, Ferran de	(1853-1939)
SARDÀ I DEXEUS, Joan	(1910-1995)

SARSANEDAS I VIVES, Jordi	(1924-2006)
SEGALÀ I ESTALELLA, Lluís	(1873-1938)
SERRA I HÚNTER, Jaume	(1878-1943)
SOLÉ I SABARÍS, Lluís	(1908-1985)
TEIXIDOR I BATLLE, Josep	(1920-1989)
TERRADAS I ILLA, Esteve	(1883-1950)
TRIAS I FARGAS, Ramon	(1922-1989)
TRUETA I RASPALL, Josep	(1897-1977)
TURRÓ I DARDER, Ramon	(1854-1926)
VALLS I TABERNER, Ferran	(1888-1942)
VILA I DINARÈS, Pau	(1881-1980)
VILLANGÓMEZ I LLOBET, Marià	(1913-2002)

SEMBLANCES BIOGRÀFIQUES

Títols publicats

- [1] Manuel RIBAS I PIERA, *Josep Puig i Cadafalch, cofundador i membre il·lustre de l'IEC* (1996)
- [2] Josep M. CAMARASA, *Ramon Turró, un modernista al laboratori* (1997)
- [3] Josep CARRERAS, *August Pi i Sunyer: Semblança biogràfica* (1998)
- [4] Manuel SUBIRÀ, *Pere Domingo: Semblança biogràfica* (1998)
- [5] Albert BALCELLS, *Enric Prat de la Riba i l'Institut d'Estudis Catalans* (1998)
- [6] Oriol CASASSAS, *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons* (1999)
- [7] Xavier BARRAL, *Josep Pijoan: Del salvament del patrimoni artístic català a la història general de l'art* (1999)
- [8] M. Àngels Anglada i d'Abadal: *Sessió en memòria* (1999)
- [9] Eulàlia DURAN, *Agustí Duran i Sanpere: Semblança biogràfica* (2000)
- [10] Francesc FONTBONA, *Joaquim Folch i Torres: Semblança biogràfica* (2000)
- [11] Jordi SALES, *Jaume Serra i Hünter: Semblança biogràfica* (2000)
- [12] Carles MIRALLES i Anscari M. MUNDÓ, *Lluís Nicolau d'Olwer: Semblança biogràfica* (2000)
- [13] Josep M. FONT, *Guillem M. de Brocà: Semblança biogràfica* (2000)
- [14] Oriol de BOLÒS, *Pius Font i Quer: Semblança biogràfica* (2000)
- [15] Antoni ROCA, *Esteve Terradas i Illa: Semblança biogràfica* (2000)
- [16] Joan VENY, *Antoni M. Alcover i Sureda: Semblança biogràfica* (2000)
- [17] Pere LLUÍS FONT, *Joaquim Carreras i Artau: Semblança biogràfica* (2000)
- [18] *Enric Casassas i Simó: Sessió en memòria* (2000)
- [19] David SERRAT, *Lluís Solé i Sabaris: Semblança biogràfica* (2000)
- [20] *Ramon Aramon i Serra: Sessió en memòria* (2001)
- [21] Antoni SERRA I RAMONEDA, *Joan Sardà i Dexeus: Semblança biogràfica* (2001)
- [22] Aina MOLL, *Francesc de Borja Moll: Semblança biogràfica* (2001)
- [23] *Josep Roca-Pons: Sessió en memòria* (2001)
- [24] Josep ENRIC LLEBOT, *Eduard Fontserè i Riba: Semblança biogràfica* (2002)
- [25] Carles MIRALLES, *Lluís Segalà i Estalella: Semblança biogràfica* (2002)
- [26] Albert BALCELLS, *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou: Semblança biogràfica* (2003)
- [27] Jaume CABRÉ, *L'ocellot sinistre: Semblança biogràfica d'Àngel Guimerà* (2003)
- [28] Pere LLUÍS FONT, *Eusebi Colomer i Pous: Semblança biogràfica* (2003)
- [29] Ricard GUERRERO, *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país: Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill* (2003)
- [30] M. Teresa FERRER, *Joaquim Miret i Sans: Semblança biogràfica* (2003)
- [31] Josep M. MAS I SOLENCH, *Ferran Valls i Taberner: Semblança biogràfica* (2004)
- [32] Oriol CASASSAS, *Josep Trueta i Raspall, el símbol: Semblança biogràfica de Josep Trueta i Raspall* (2004)
- [33] Salvador REGUANT, *Josep Ramon Bataller i Calatayud: Semblança biogràfica* (2004)
- [34] *Marià Villangómez: Sessió en memòria* (2004)
- [35] Carles A. GASÒLIBA, *Ramon Trias i Fargas: Semblança biogràfica* (2004)
- [36] *Homenatge a Joaquim Ruyra en el centenari de Marines i boscatges: (1903-2003)* (2005)
- [37] Manuel CASTELLET, *Josep Teixidor i Batlle: Semblança biogràfica* (2005)

- [38] Carles MIRALLES, «Un xic exòtic i desorientat»: *Semblança de Joan Maragall l'últim any de la seva vida* (2005)
- [39] Ramon Margalef: *Sessió en memòria* (2005)
- [40] Eva SERRA, *Ferran de Sagarra i de Siscar: Semblança biogràfica* (2005)
- [41] Josep MASSOT, *Jordi Rubió i Balaguer: Semblança biogràfica* (2005)
- [42] Joan VILÀ-VALENTÍ, *Pau Vila i Dinarès: Semblança biogràfica* (2006)
- [43] Joan SOLÀ, *Pompeu Fabra i Poch: Semblança biogràfica* (2006)
- [44] Albert BALCELLS, *Francesc Martorell i Trabal: Semblança biogràfica* (2006)
- [45] Jacint CORBELLA, *Antoni Esteve i Subirana: Semblança biogràfica* (2006)
- [46] Oriol CASASSAS, *Leandre Cervera i Astor: Semblança biogràfica* (2007)
- [47] Josep VALLVERDÚ, *Josep Carner i Puig-Oriol: Semblança biogràfica* (2008)
- 48 Albert BALCELLS, *Antoni Rubió i Lluch, historiador i primer president de l'Institut d'Estudis Catalans* (2008)
- 49 *Oriol de Bolòs i Capdevila: Sessió en memòria* (2009)
- 50 Joaquim MOLAS, *Miquel dels Sants Oliver i Tolrà: Semblança biogràfica* (2009)
- 51 Josep M. CAMARASA, *Josep M. Bofill i Pichot: Semblança biogràfica* (2009)
- 52 *Jordi Sarsanedas: Sessió en memòria* (2010)

